

CZU: 80/81(478)(092)

**VASILE BAHNARU
LA UN POPAS ANIVERSAR**

Prodigiosul și infatigabilul lingvist Vasile Bahnaru, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, s-a născut la 24 octombrie 1949 în satul Miclăușeni, raionul Nisporeni, Republica Moldova, într-o familie de agricultori, oameni vrednici și buni gospodari, hărnicia căreia i-a fost transmisă descendentului. Omagiatul a luat dragostea de muncă de la părinți și a aplicat-o cu perseverență în tot ce a înfăptuit până în prezent. Copilăria și-a petrecut-o în satul natal, suportând aidoma ca și semenii săi din acea vreme grea și vitregă: vicisitudinile războiului, deportările, desproprietărirea țăranilor și înscrierea lor cu forța în colhozuri etc., bineînțeleș, depășindu-le pe toate.

Școala de opt ani a făcut-o în Miclăușeni (1958-1965), iar cea medie în Nisporeni (1965-1967). În toamna anului 1972 după satisfacerea serviciului militar, viitorul lingvist se înscrie la Facultatea de Litere a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău, pe care îl termină cu succes în 1976. După absolvire, se angajează în calitate de laborant superior (1977-1979) la Institutul de Limbă și Literatură al AȘ a Republicii Moldovenești (ulterior Institutul de Lingvistică, Institutul de Filologie, iar actualmente Institutul de Filologie Română „Bogdan-Petriceicu Hasdeu” din cadrul Ministerului Educației Culturii și Cercetării). Proaspătul absolvent s-a dovedit a fi o fire mereu activă, stăruitoare, harnică și competentă. Anume aici, la Academie, avându-l ca mentor pe remarcabilul lingvist Silviu Berejan, parcurge succesiv toate treptele ierarhice ale afirmării academice: de la laborant la cercetător științific (inferior, superior, coordonator), șef interimar al Secției de dicționare monolingve din cadrul

Institutului de Lingvistică al AȘM (1999), director interimar al Institutului de Filologie al AȘM (2009-2010), iar în perioada 2010-2018 – director al aceluiași Institut. Totodată V. Bahnaru a ocupat și alte funcții importante din diferite structuri guvernamentale și de specialitate: director general al Departamentului de Stat pentru Edituri Poligrafice și Difuzare a Cărților (1990-1992), director adjunct al Centrului Național pentru Standarde și Limbă (1992-1993), director executiv al Asociației Naționale de Terminologie (1993-1998). Din 1996 până în 2006 a îndeplinit funcția de redactor coordonator al Întreprinderii de Stat Editorial-Poligrafice „Știința”. Totuși preocuparea de bază a rămas cercetarea lingvistică.

Pe parcursul celor peste patru decenii de activitate științifico-administrativă – vârstă a bilanțurilor – omagiatul nostru a scris și a publicat în diverse culegeri și reviste de specialitate din țară și din străinătate circa 250 de lucrări, inclusiv 18 cărți, dintre care 4 monografii, 5 culegeri de studii și articole (2 coautori), 6 dicționare 3 (coautori), 3 manuale și materiale didactice pentru instituțiile de învățământ superior (2 coautori). Este autorul programei de doctorat: 621-04 – lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate; traductologie. Au atras atenția specialiștilor și mulțimea de note, recenzii, teze, etimologii etc.

Cu toate că funcțiile administrative i-au luat mult timp, zestrea sa științifică este multiplă și diversă. Vom enumera doar unele domenii în jurul cărora gravitează interesele sale științifice: lexicologie, lexicografie, semasiologie, sociolingvistică, stilistică, istoria limbii literare, gramatică, terminologie, filologie, probleme de literatură, cultură și știință. În această ordine de idei, trebuie spus că aproape toate domeniile nominalizate de activitate științifică sunt acoperite cu studii bine apreciate de specialiști la timpul apariției lor.

În anul 1984, sub patronajul lui Silviu Berejan, susține cu succes la Institutul de Lingvistică din Moscova prima teză de doctorat cu tema *Семантические сдвиги в лексике современного молдавского языка. Принципы, типы и результаты метасемии*, iar peste patru ani tipărește la Chișinău, în baza tezei monografia *Mutații de sens: cauze, modalități, efecte* (156 p.), în care examinează detaliat fenomenul modificării conținutului semantic al unităților lexicale, adică fenomenul metasemiei. Totodată recomandă o delimitare netă a cauzelor, tipurilor și consecințelor metasemice, precum a metasemiei și a unor fenomene de limbă adiacente. Se discută, de asemenea, o serie de noțiuni general-lingvistice, cum sunt „sensul cuvântului”, „tipologia sensurilor cuvintelor polisemantice” etc.

Acceptând concepția teoretică a conducătorului științific S. Berejan privitor la echivalentele semantice ale unităților lexicale, colegul Bahnaru susține (cu tărie), că dicționarul explicativ să nu fie redactat după alfabet (cum se proceda până acum), ci după diferite clase morfologice, după anumite grupe semantice, derivative, tematice, similare din punctul de vedere al tipului de explicație. Un atare mod de tratare pare pe deplin justificat, deoarece în felul acesta conținutul ontologic al fiecărui element lexical este fixat explicit și în funcție de necesitate.

În 2008, dl Bahnaru susține (de data aceasta la Chișinău) teza de doctor habilitat cu tema *Bazele lingvistice pentru o teorie generală a lexicografiei românești*. O variantă redusă a celui de-al doilea doctorat în filologie este studiul monografic *Elemente de lexicologie și lexicografie* (Chișinău: Știința, 2008, 308 p.), consacrat memoriei mult regretatului academician Silviu Berejan, magistrul și mentorul doctorandului Bahnaru.

Trebuie să menționăm din capul locului că monografia de față este, în principiu, o lucrare de pionierat, întrucât studii consacrate bazelor teoretice de elaborare a dicționarilor lipsesc aproape cu desăvârșire. Este pentru prima dată în lingvistică, când sunt examinate, mai mult sau mai puțin complet, problemele referitoare la lexicologia și lexicografia actuală, în genere, și la cea în limba română, în special, – motiv ce l-a determinat, probabil, pe cercetătorul Bahnaru să consacre problemei respective un studiu aparte.

Un interes deosebit prezintă capitolul II *Lexicografia interpretată prin prisma semasiologiei moderne*, în care se ia în discuție o serie de probleme de importanță capitală pentru lexicografie și semasiologie, probleme ce au repercusiuni directe asupra calității științifice a dicționarilor: sensul cuvântului, aspectul semasiologic și cel onomaseologic din sensul cuvântului, tipologia semantemelor, relațiile dintre cuvinte în funcție de conținutul lor (sinonimia), relațiile dintre cuvinte în funcție de forma lor (omonimia) și relațiile dintre cuvinte în funcție de forma și conținutul lor (paronimia). Sunt demne de toată atenția opiniile autorului despre interpretarea lexicografică a polisemiei și cele despre lexicografie ca punct de intersecție a tuturor disciplinelor lingvistice.

Pornind de la ideea că lexicografia română reprezintă punctul de intersecție a tuturor nivelurilor limbii și a tuturor disciplinelor lingvistice, determină relațiile existente între lexicografie și lexicologie, morfologie, sintaxă, fonetică, stilistică și semasiologie. Ca urmare a acestui fapt au fost redefinite, prin prisma obiectivelor urmărite, noțiunile lingvistice esențiale: cuvântul, sensul cuvântului interpretat drept ansamblu de seme, structura semantică a cuvântului polisemantic, varianta și invarianta semantică etc.

În compartimentul *Probleme teoretice și practice ale lexicografiei moderne românești* cercetătorul studiază în amănunt noțiunile de bază ale lexicografiei (lexicologie, dicționar, enciclopedie, glosar, lexic, lexicon, vocabular etc.), identifică antinomiile dicționarilor (prezentarea elementelor de limbă – descrierea noțiunilor logice, examinarea lexicului ca sistem, adică în sincronie, și prezentarea caracterului funcțional al lexicului, adică în diacronie, relația dintre lexicul general de limbă și lexicul terminologic etc.). O valoare practică și teoretică are paragraful dedicat tipologiei dicționarilor, în care sunt delimitate dicționare filologice, dicționare terminologice, dicționare didactice, dicționare ideografice, dicționare enciclopedice. În această ordine de idei, merită toată atenția concluzia autorului cu privire la convergența dicționarilor, constând în faptul că un dicționar poate include concomitent elemente din sincronie și din diacronie, filologice, enciclopedice, noționale etc. Autorul încearcă (și de cele mai multe ori reușește) să determine multitudinea de probleme în care se confruntă lexicografia contemporană: tendințele de evoluție, dificultățile existente, valoarea socioculturală a dicționarilor, personalitatea lexicografului, prezentarea alfabetică sau ideografică în dicționar a unităților lexicale, importanța caracterelor tipografice în corpul dicționarilor ș. a.

În sfârșit, sunt stabilite principiile teoretice și practice de elaborare a unui dicționar explicativ, stăruindu-se asupra definirii dicționarului explicativ ca „tablou general al limbii asupra caracteristicilor de bază ale unui dicționar explicativ într-un volum” și asupra raportului dintre dicționarul explicativ și norma limbii literare.

Nu este lipsită de interes opinia lexicografului basarabean despre modul impropriu de definire a neologismelor, propunând ca în categoria acestora să fie incluse numai cuvintele care au fost împrumutate sau derivate relativ recent și mai păstrează încă prospețimea și noutatea stilistică, în timp ce cuvintele, numite tradițional neologisme, urmează să fie reinterpretate în baza dihotomiei cuvânt moștenit – cuvânt savant, așa cum se procedează în lingvistica occidentală (franceză, italiană și spaniolă).

Structura articolului lexicografic este interpretată ca un ansamblu constituit din: registrul de cuvinte, metalimbajul articolului lexicografic, volumul de informație al articolului, mențiunile lexicografice (fonetice, ortoepice, gramaticale, stilistice), informația semantică și extralingvistică, definiția lexicografică, relațiile paradigmatică și sintagmatică în definiția lexicografică, relațiile hepero-hiponimice în procesul de formulare a definiției lexicografice, tipurile definițiilor, metodele de definire a unităților lexicale, elaborarea definiției lexicografice pentru unitățile lexicale, derivate, structurarea lexicografică a sensului cuvântului, importanța exemplilor în articolul de dicționar, atestarea și etimologia cuvintelor.

Caracterul novator al studiului este determinat de modalitățile de interpretare teoretică și lexicografică a fenomenelor lexico-semantice (polisemia, omonimia, paronimia). O atenție deosebită se acordă omonimiei, considerată fiind ca piatră de încercare în procesul de alcătuire a dicționarelor. Sunt analizate amănunțit, de asemenea, metodele și procedeele de interpretare lexicografică a vocabularului în funcție de apartenența lui la o parte de vorbire sau la alta.

În fine, meritul cărții dlui Vasile Bahnaru îl constituie și identificarea problemelor teoretice încă insuficient investigate în vederea ameliorării activității lexicografice. Autorul atenționează asupra unor probleme de importanță majoră din perspectiva utilizării tehnicii de calcul în procesul de întocmire a dicționarelor, aduce probele de rigoare pentru elaborarea băncii de date a limbii române și evidențiază deficiențele lexicografiei române produse de explozia lexicografică din limba română modernă.

Scris în aceeași cheie, o reală valoare prezintă și studiul monografic *Elemente de semasiologie română* (Chișinău: Știința, 2009, 288 p.) care examinează multilateral aspectul de semasiologie din limba română, considerat de autor, „una din direcțiile de frunte în lingvistică” (p. 7). Aici se pune accentul pe problemele ce țin de dezvoltarea, de funcționarea dinamică la nivel semantic, se ia în dezbateră complicata și controversata problemă privind definiția sensului „ce este legată direct de problema de bază a corelației dintre gândire și limbă, dintre noțiune și cuvânt” (p. 26). În opinia cercetătorului „sensul cuvântului poate fi definit drept un ansamblu de trăsături distincte ale unui anumit segment din realitatea obiectivă, reflectat în conștiința umană în calitate tipizată și asociat cu un anumit complex sonor” (p. 30). Totodată, supune analizei

mutațiile semantice ale unităților lexicale, face distincție între mutațiile semantice și fenomenele de limbă adiacente ca derivarea lexicală, conversiunea, diferențierea formală și semantică a vocabularului din limba română.

Este substanțială contribuția omagiatului la întocmirea și redactarea diferitor tipuri de dicționare, domeniu lexicografic pentru care se cere competența profesională, hărnicie ieșită din comun, o muncă sisifică. Amintim câteva dintre ele fără a avea pretenția la exhaustivitate: *Dicționar explicativ pentru elevi* (în colaborare), *Mic dicționar de neologisme* (în colaborare), *Dicționar de omonime* (2 ediții), *Dicționar de antonime* (2 ediții), opere lexicografice bine primite de către specialiști și cititorii de rând (obișnuiți).

Este bine cunoscută poziția septuagenarului în mișcarea de eliberare națională a românilor basarabeni din anii 1987-1990, afirmându-se de la început pe baricade în marea bătălie pentru

statalitatea limbii române în Republică, pentru revenirea la grafia latină, pentru identitatea limbii vorbite pe ambele maluri ale râurilor Prut și Nistru, pentru reîntregirea neamului. În luna februarie a anului 1988 apare importantul studiu *Între ficțiune și realitate*, semnat de cercetătorii științifici Vasile Bahnaru și Constantin Tănase, ale căror concluzii sunt clare: „Pentru a salva limba moldovenească este necesar ca ea să fie declarată *limbă oficială* a RSS Moldovenești, adică să funcționeze în toate sferele vieții socioeconomice și spirituale”. Nu mai puțin valoroase sunt combativele articole scrise de aceiași autori „*Mai adevărat ca adevărul* (rev. *Nistru*, iunie 1988) și *Alfabet pe banca acuzațiilor* (*Literatura și arta*, 10. 06.1989), ale căror mesaje rezultă (se cunosc) din titluri.

Referindu-se la situația lingvistică actuală din Republica Moldova, dl V. Bahnaru exclude, pe bună dreptate, fenomenul *bilingvism armonios*, deoarece bilingvismul social conduce întotdeauna la crearea concurenței dintre limbi, care în cele din urmă determină eliminarea uneia dintre ele. În articolul *Bilingvism colectiv – patologie verbală* (*Limba Română* (Chișinău), 1991, nr. 2, p. 7) conchide: «Bilingvismul armonios» colectiv nu este altceva decât un război al limbilor și un delir de moarte al limbii române, iar limbajul macaronic al conașionalilor noștri trebuie definit drept o veritabilă schizoglosie sau schizofrenie lingvistică. Bilingvismul cu caracter de masă este o rătăcire, inițiatorii ei știindu-i foarte bine consecințele. Iată care ar fi în fond probele în baza cărora trebuie să pledăm pentru o cunoaștere individuală corectă și echilibrată a limbilor străine, excluzând însă schizoglosia, acest fenomen nociv atât de bine înrădăcinat la noi și alimentat, după părerea noastră, chiar de legea în vigoare ce prevede scrierea paralelă, în română și rusă, a informației publice”.

Nu mai puțin importantă este contribuția dlui Bahnaru la studierea documentelor de arhivă privind martirajul limbii române în Republica Moldova în perioada sovietică. Astfel, la finele anului 2015 apare originala carte de sociolingvistică *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice* (studiu și documente de arhivă), Chișinău: „Elan Poligraf”, 404 p.), care pune la dispoziția publicului larg stenogramele sesiunii comune a Institutului de Lingvistică al AȘ a URSS și a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (Chișinău) din 17 noiembrie 1954.

Lucrarea este o cercetare competentă ce tratează aprofundat și cu mult discernământ evoluția socioglotică din RASSM și din fosta RSSM, denumită actualmente Republica Moldova, punându-se accentul pe identitatea moldo-română. Chiar dacă problema a mai fost dezbătută, ea merita să fie împrăștiată în conștiința unor conaționali atâta timp cât lupta pentru apărarea adevărului științific și istoric, cu regret, mai continuă în acest colț de țară. De asemenea, trebuie amintite și volumele: *Partidul și oamenii de litere și de arte din RSS Moldovenească* (1961-1963). Studii și documente – Chișinău: Magna Princeps, 2013, 490 p. (coautor Gheorghe Cojocaru); *Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească* (14-16 octombrie 1965). Studii și materiale – Chișinău: Editura Tehnica-Info, 2016, 402 p. (coautor Gheorghe Cojocaru).

Nu mai puțin importantă este contribuția Domniei Sale la scrierea și publicarea manualelor și materialelor didactice pentru instituțiile de învățământ superior. Astfel, cartea *Lexicologia practică a limbii române*, Chișinău: Profesional Service, 2013, 490 p. (redactor responsabil și coautor Vasile Bahnaru) reprezintă o contribuție teoretică și practică la studierea vocabularului românesc prin prisma realizărilor lingvistice din ultimul timp, constituind simultan un vademecum empiric valoros. La fel de binevenite și utile, mai ales, pentru studenții filologi, sunt materialele didactice *Practicum la lexicografie*. Chișinău: Lumina, 1992, 180 p. și *Practicum la introducere în lingvistică*. Chișinău: Știința, 1992, 130 p. (coautor Gheorghe Popa).

Firește, activitatea dânsului nu se rezumă doar la cele menționate. El a participat și participă activ cu rapoarte, comunicări, luări de cuvânt la diferite manifestări științifice (congrese, simpozioane, colocvii, mese rotunde, conferințe republicane și internaționale), ce au avut loc în republică, în România, în fosta Uniune Sovietică la: Bălți, Cahul, Chișinău, Sculeni; Alba Iulia, Bacău, București, Craiova, Dâmbovița, Drobeta-Turnu-Severin, Galați, Iași, Suceava, Târgoviște, Cernăuți, Kiev, Kirovograd, Moscova, Erevan, Vladivostoc etc.

Continuând tradiția acad. Silviu Berejan, discipolul Bahnaru a pus din plin umărul la crearea și formarea tinerelor cadre de lexicografie. Sub îndrumarea lui și-au scris și susținut tezele de doctor și doctor habilitat următorii colegi: **Boz Olga**, *Semiadverbele în limba română* (2011); **Druță Inga**, *Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii* (2014) – teză de doctor habilitat; **Căruntu-Caraman Livia**, *Englezismele în presa periodică din Republica Moldova* (2017); **Victoria Bușmaciu**, *Stratificarea funcțional stilistică a lexicului limbii române și prezentarea lui lexicografică* (2017); **Mincu Eugenia**, *Terminologia medicală în limba română: evoluție și tendințe* (2018) – teză de doctor habilitat; iar Botnari Liliana, Enicov Cristina, Cojocari Constantin încă nu și-au susținut tezele. Sunt în așteptare.

În ultimii ani, paralel cu munca de investigare, dl V. Bahnaru predă la Universitatea Academiei cursurile de lexicologie și stilistică. În felul acesta are posibilitatea de a-și împărtăși cu generozitate tineretului studios cunoștințele acumulate în cei peste 40 de ani de muncă științifică.

Concomitent cu multiplele obligații profesionale, omagiatul execută suplimentar mai multe angajamente obștești precum: redactor-șef al revistei *Buletin de lingvistică* (din 2009), redactor-șef al revistei filologice *Philologia*, președinte al Consiliului științific al Institutului, președinte al Seminarului științific de profil, specialitatea – Limba română – 10.02.01 (gramatică, sintaxă, lexicologie, terminologie), conducător de proiecte și granturi de cercetare, membru al colegiului de redacție al revistei *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie* din Craiova, membru al Uniunii scriitorilor din Republica Moldova ș. a.

Dăruirea și munca asiduă a sărbătoritului au fost apreciate după merit. Are următoarele distincții: Ordinul Republicii (2010), Diploma Guvernului Republicii Moldova (2009), Premiul Academiei de Științe a Moldovei „Grigore Vieru” (2009), Premiul Academiei Române „B. P. Hasdeu” (2018).

Bineînțeles, multe aspecte din activitatea științifică și didactică ale dlui prof., dr. habilitat V. Bahnaru n-au fost abordate în prezentarea noastră. Despre ele rămâne să vorbim cu ocazia altor aniversări. Dar până atunci îți doresc, dragă Vasile, să fii mereu tânăr, prosperitate în toate și să ne bucuri în continuare cu noi realizări în lingvistica românească. Multă sănătate și mult noroc!

Badea Toader (Cotelnic)

Teodor COTELNIC
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)